

Satranç

Kıvanç Çefle [btsatranc@tubitak.gov.tr]

Birkaç İlginç Pozisyon

Sevgili okurlarımız, bu yazımızda son zamanlarda çeşitli kaynaklarda rastladığımız bazı ilginç pozisyonlardan ve satrançtaki bazı güncel gelişmelerden söz edeceğiz. İlk örneğimiz, satrançta oyun sonunun en önemli fikirlerinden olan ve etütçüler tarafından da çeşitli kurgulardan defalarca bir tema olarak ele alınan karşılıklı *zugzwang*'a (*mutual zugzwang*) dair.

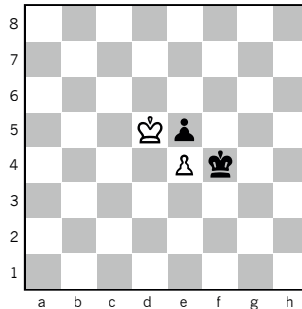
Zugzwang, belli bir aşama kaydetmiş hemen hemen bütün satranç oyuncularının aşına olduğu bir kavram. Bunu basitçe hamle sırası onda olan tarafın

hamle yapmak istememesi, çünkü yapacağı herhangi bir hamlenin pozisyonunda bir zayıflığa yol açması olarak tarif edebiliriz. Ortaya çıkan zayıflık; ani bir mata ya da taş kaybına neden olacak kadar ağır bir sonuç verebilir, bazen de etkisi daha derindir, dolayısıyla hemen fark edilmeyebilir.

Daha önceki yazılarımızda da örneklerini verdiğimiz karşılıklı *zugzwang* durumuna gelince: Burada öyle bir pozisyon söz konusudur ki ne beyaz ne de siyah hamle sırası kendisinde olsun istemez. Bunun en tipik örneği ünlü “*trébuchet*” pozisyonudur (Diyagram 1). Burada hamle sırası onda olan taraf oyunu kaybeder:

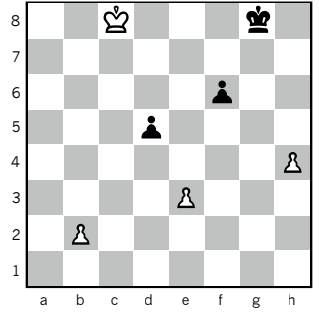
Diyagram 1

Gelelim örneğimize (Diyagram 2):

Diyagram 2

Arpad Ruz
(Richard Becker'dan sonra)
Malyshko-105 Anı Turnuvası, 2017

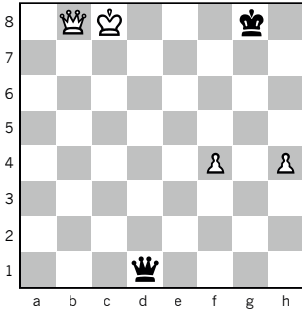
Beyaz oynar ve kazanır.

Rumen etütçü Ruz tarafından kurulan bu etüt, ABD'li etütçü Richard Becker'ın bir fikrine dayandığı için “Richard Becker'dan sonra” başlığı altında yarışmaya katılmış. Etütçü ve problemcilerin başka bir kurgucuya ait bir eserde düzeltilmesi ya da geliştirilmesi gereken bir yön keşfederek o kurguyu âdeta “yeniden sahnelemesi” pek de nadir değildir. Sıra bunu yayınlamaya geldiğinde ise orijinal eserin kurgucusunun hakkını yememek için de kendi

adlarından sonra “. .’den sonra” notunu eklerler. İşte bu da onlardan biri. Gelelim çözümüne:

Siyah ve beyaz piyonların bir “vezir çıkma yarışına” girecekleri çok açık. Dolayısıyla beyaz burada vakit kaybetmeme dürtüsüyle hemen 1. b4 oynamak isteyebilir. Peki o zaman ne olur? 1. .f5 2. b5 f4! 3. exf4 d4 4. b6 d3 5. b7 d2 6. b8=V d1=V ve işte burada bir karşılıklı *zugzwang* durumuna ulaşıyoruz (Diyagram 3):

Diyagram 3

Beyaz burada iki piyon fazlası olmasına rağmen kazanamaz. Yapacağı herhangi bir hamle avantajını kaybetmesine yol açacaktır:

- a) 7. h5 Vxh5 8. Şd7+ Şh7!= (Siyah çok dikkatli oynamalı: 8. . .Şf7? 8. Ve8++; 8. . .Şg7? 9. Ve5+ Vxe5 10. fxe5+-)
- b) 7. Şc7+ Şf7! (7. . .Şh7? 8. Vb4 Vh5 9. Ve7++) 8. Vb4 Vh5!=

O hâlde beyaz kendini bu karşılıklı *zugzwang* durumundan sakınmalı. Bunun da yolu, “sağduyuya aykırı” gibi görünen telaşsız **1. b3!!** hamlesini oynamak. **1. . .f5 2. b4 f4! 3. exf4 d4 4. b5 d3 5. b6 d2 6. b7 d1=V 7. b8=V!**

Şimdi, Diyagram 3’teki pozisyonun aynısına ulaştık ama bu kez hamle sırası siyahta. Siyah ne oynarsa oynasın beyaz vezirleri değişmenin bir yolunu bulur.

7. . .Vg4+

7. . .Vh5 8. Şd7++; 7. . .Vd3 8. h5 (Ve5? Vh3+!) Vf5+ 9. Şb7+ Şh7 10. Ve5+-

8. Şc7+ Şh7 9. Vb1+ Şh6

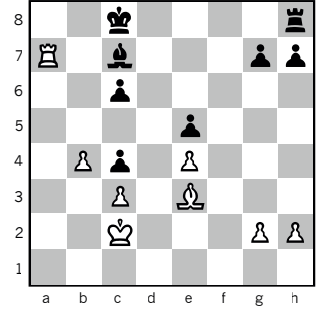
9. . .Şg7 10. Vb2+ Şf7 11. Vb3+ Şg7 12. Vc3+ Şf7 13. Vc4+ Şg7 14. Vd4+-

10. Vb6+ Şh5 11. Vf6 Vxh4 12. Vxh4 Şxh4 13. Şd6 Şg4 14. Şe5 ve beyaz kazanır. İnceliklerle dolu, çözene ya da çözümü dikkatle inceleyene çok faydası olacak bir etüt.

İnceleyeceğimiz ikinci konum ise Magnus Carlsen’in bir oyunundan. Dünya şampiyonu Magnus Carlsen, Hollanda’nın Wijk aan Zee şehrinde 14-30 Ocak 2022 tarihlerinde yapılan ve çok güçlü oyuncuların katıldığı “Tata Steel” turnuvasını 8,5/13 gibi iyi bir skorla birinci olarak bitirdi. Bu, Carlsen’in aynı turnuvada sekizinci kez birinci oluşu! Birbirinden güçlü rakiplerle karşı karşıya gelen şampiyon, ELO puanını da 3,1 puan daha arttırarak 2.855 düzeyine ulaşmıştı. Hedefinin 2.900 ELO puanı olduğunu belirten Carlsen, turnuva bitiminden sonra ayağının tozuyla anavatanı Norveç’te yapılan Norveç Ligi takımlar turnuvasına da katıldı ve beşinci turda 2.466 ELO puanlı IM Geir Sune Tallaksen Ostmoie ile eşleşti. Caro-Kann savunmasının oynandığı eşleşmede, taraflar daha oyunun 4. hamlesinde vezirleri değiştirdiler ve 29. hamlede sıra beyazlarla oynayan Carlsen’e geldiğinde aşağıdaki pozisyon oluştu (Diyagram 4):

Diyagram 4

Carlsen-Ostmoie
Norveç Ligi, 2022

Yedinci yataya inmiş kaleye ve siyahın parçalanmış piyon yapısına bakılırsa Carlsen’in göreceli bir avantajı olduğu söylenebilir. Bu noktada şampiyonumuz gözünün önündeki fırsatı kaçırmak 29. Ka8+ oynadı. Oyunun bundan sonraki kısmında oyun sonu uzmanı Ostmoie kaya gibi bir savunma sergiledi ve 89. hamlede taraflar beraberlikte anlaştılar. Carlsen’in tahtada yalnızca şahlar kalıncaya kadar oyunu sürdürmesi de ilginçti, belki de son ana kadar rakibinin bir hata yapmasını bekledi.

Bu beraberlik 2.900 ELO puanını hedefleyen Carlsen’e pahalıya mal oldu çünkü 2.466 ELO puanlı bir oyuncuyla berabere kalması ELO düzeyini bir anda 4,1 puan aşağı indirdi. Hele ki Wijk Aan Zee’de dünyanın en elit oyuncularına karşı âdeta tırnaklarıyla kazıyarak elde ettiği 3,1 puan düşünülürse bu gerçekten de büyük bir kayıp!

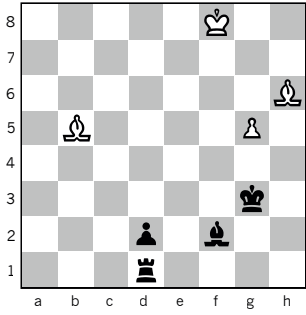
Carlsen’in 29. hamlede kaçırdığı aslında basit bir taktik: 29. Fb6! (tehdit 2. Kxc7+). Siyah şimdi 29. . . Fxb6 oynayamaz çünkü 30. Ka8+ ve arkasından 31. Kxh8 var. Eğer 29. . .

Fd8 oynarsa 30. Fxd8 Kxd8
31. Kxg7 ve beyaz kesin bir
avantaja sahip olur.

Günün kahramanı IM
Ostmoe'nin ayrıca bir oyun
sonu etütçüsü olduğunu
söylemiştik. Şimdi onun
yapıtlarından birini görelim:

Diyagram 5

Kondratyuk -70 Anı Turnuvası,
2018
4-5. Ödül

Beyaz oynar ve berabere
kalır.

1. g6 Fe3!

Siyahın kalesi için "f" sütunu
açılıyor. Bunun haricindeki
hamleler yeterince çabuk
değil. Örneğin 1...Fd4 2.
Fa4 Kf1+ 3. Şe7 d1=V 4. Fxd1
Kxd1 5. g7=.

2. Fxe3 Kf1+! 3. Fxf1 d1=V

Vezir çıkabilmek için siyah
iki taşını feda etti. Şimdi
feda yapma sırası beyazda.

4. Fe2!!

4. Fc4? Vd8+! 5. Şf7 Vc7++-

4...Vxe2

4...Vd8+ 5. Şf7 Vd7+ 6. Şf6!
Vd6+ 7. Şf7=.

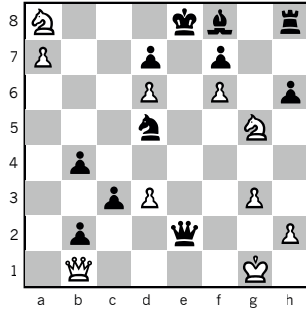
5. Ff4+! Şxf4 6. g7=

Beşinci hamledeki fil fedası
sayesinde vezir "f" sütunu

üzerinden şah çekemiyor.
Aynı turnuvada üçüncü
şeref mansiyonu kazanmış
bir etütle yazımızı
sonlandırıyoruz.

Diyagram 6

Alexander Stavrietsky
Kondratyuk -70 Anı Turnuvası,
2018

Beyaz oynar ve kazanır.

Pek doğal olmayan bir
başlangıç pozisyonu olan
bu etüt, heyecanlı hamleler
dizisiyle bu kusurunu
affettirmeye çalışıyor.

1. Ac7+ Axc7 2. dxc7 Fc5+ 3. d4!

3. Şh1? 0-0! Bu vesileyle bir
daha hatırlatalım: Retrograd
analizle aksi ispatlanmadıkça
etüt ve problemlerde
tarafaların rok yapma hakkını
kaybetmedikleri varsayılır.

3...Fxd4+

3...0-0? 4. Vh7#

4. Şh1 Vh2+!! 5. Şxh2 hxg5 6. Vh7+!!

6. Şg2? 0-0!

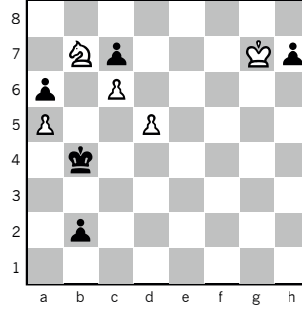
6...Kxh7 7. Şg2 ve kazanır.

Karşılıklı vezir fedalarıyla
hatırda kalacak bir etüt...

Ayın soruları

Diyagram 7

Vladimir Tarasiuk
Ceskoslovensky Sach, 2021
(Richard Reti'den sonra)

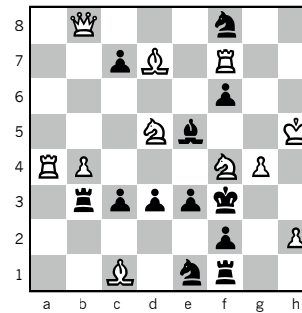
Beyaz oynar ve berabere
kalır.

İpucu: bu etütte ünlü
Reti manevrasının bir
uygulaması var.

Geçen ay sorulan problemlerin çözümleri

Diyagram 8

Züleyha Eyvazova
Şahmatnoe Obozrenie, 1982
Üçüncülük Ödülü

Beyaz oynar ve üç hamlede
mat eder.

Çözüm:

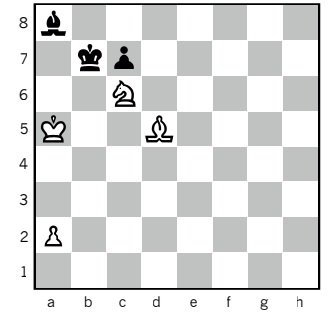
1. Fc6! (tehdit 2. Axe3+
Şxf4 3. Ag2#)

- a) 1...Kxb4 2. Axb4+
Şxf4 3. Axd3#;
b) 1...d2 2. Axc3+ Şxf4 3.
Ae2#;
c) 1...Fd4 2. Axc7+ Şxf4
3. Ae6#;
d) 1...Fd6 2. Axf6+ Şxf4
3. Ad7#.

Alman kurgucu Theodor
Siers'e ithafen "Siers
bataryası" olarak bilinen
motifin defalarca
kullanıldığı zengin içerikli
bir problem. Burada
beyaz ikinci hamlesinde
atıyla açarak şah çeker ve
üçüncü hamlede aynı atla
mat eder.

Diyagram 9

Züleyha Eyvazova
Rafael Kofman-75 Jübile
Turnuvası, 1984
Övgü

Beyaz oynar ve 10 hamlede
mat eder.

Çözüm:

1. Şb5 Şc8 2. Fe6+ Şb7 3.
Şc5 Şa6 4. Fc4+ Şb7 5. a4
Şc8 6. Fe6+ Şb7 7. a5 Şa6
8. Fc4+ Şb7 9. a6+ Şc8 10.
Fe6#